
RECENZE KNIH

Tavel P.: **Zmysel života podľa V. E. Frankla**
Bratislava, Iris 2004, 270 strán.

Slovenský psychológ a súčasne katolícky teológ Peter Tavel sa pustil do dôkladného zpracovania otázky životného zmyslu, pričom si za východisko zvolil publikáciu nedávno zemrelého vídeňského psychiatra Viktora Frankla. V úvodných kapitolách vkusne väzané knihy sa zabýva Franklovým myšlienkovým vývojom v súvislosti s jeho učiteľmi i životnými osudmi a terminologickou otázkou, či ide skôr o „potrebu“ zmyslu, „touhu“ po zmysle alebo „vůli“ po zmysle. Po zvažovaní teórie motivácie sa prikláňa k „potrebě“, ktorá môže byť rovnako ako iné potreby uspokojená alebo frustrovaná.

V rozsiahlej kapitole nazvanej *Teze o zmysle života* uvádza 22 tezí, z ktorých každou dokumentuje poznatky z literatúry a najmä citáciami z Franklových kníh. K teziám patrí napr. že zmysel nie je subjektívny, ale je mimo človeka, je treba ho hľadať, v jeho hľadaní pomáha človeku svedomie, zmysel sa hľadá v živote, v každej situácii je možné vidieť úlohu, ktorú má človek splniť, cieľom nie je seberealizácia ale prechod (transcendence) človeka, vedomie zmyslu dodáva človeku silu, zmysel je možné naplňovať uskutočňovaním tvorivých, zážitkových alebo postojoyvých hodnôt.

V ďalších kapitolách sa autor zabýva prínosmi významných Franklových žiakov Lukasovú, Längleho a Popielskeho a stručne uvádza svoj vlastný výskum s testami Lukasovú a Popielskeho na vzorku viac než 300 respondentov z Nemecka, Rakúska, Česka a Slovenska. Zistil, že napr. jediní medzi 30 a 50 rokmi prežívajú život zmysluplnejšie než iné vekové skupiny a že osoby veriaci ho prežívajú zmyslupl-

něji než neveriaci. Medzi príslušníky zmiňovaných stavov významné rozdiely nezistil.

V nasledujúcej časti sa autor zaoberá ďalšími otázkami, ktoré je možné nájsť vo Franklových publikáciách: chápanie slobody a zodpovednosti, pohľad na ochorenie somatické a psychické, najmä pak neurózy. Popisuje Franklov terapeutický postup, logoterapiu. Konfrontuje Franklovy názory s názorami Freuda, Adlera, Junga a s názorami niektorých filozofov, napr. Schopenhauera, Husserla, Schellera, Pascala, Kierkegarda, Jaspersa, Sartre, Camuse a nakoniec Tomáša Akvinského. Zvláštnymi kapitolami venuje svedomie, láske a vzťahu náboženskej viery ke zmyslu života.

Na každej stránke sú pod čiarou číselné odkazy na literatúru, citáty a poznámky, ktoré neruší plynulosť textu a pritom umožňujú čitateľovi poznať zdroje autorových informácií bez potreby hľadať na konci knihy.

Knížka je podnetným čítaním. Dokladá široký rozhľad autora i jeho schopnosť citlivo a jemne nabízať k promýšľaniu tém, ktoré sú v súčasnosti mnohým ľuďmi, i psychoterapeutom, do značnej miery vzdialené. Skutočnosť, že autor je katolíckym kňazom (v súčasnosti predstaveným v jednom hornorakúskom kláštore), sa v knihe nijak nepromíta do snahy presvedčovať o jedinej pravde vlastného vyznania. S otvorenosťou a toleranciou vedie čitateľa nevtrávnym spôsobom k premýšľaniu o duchovnom rozmere človeka, ktorý môže doplniť všetkým známym rozmery biopsychosociálne.

Prof. PhDr. Stanislav Kratochvíl, CSc.

OMLUVA

V čísle 7/2005 časopisu Česká a slovenská psychiatrie som publikoval recenziu knihy Bouček J. - Pidrman V. „Psychofarmaka v praxi“. Medzi citovanými monografiami bola opomenutá kniha prof. Hynie: Psychofarmakologie v praxi, vydaná v roku 1995. Za tento nedostatok sa prof. Hyniemu omlúvam.

Doc. MUDr. František Faltus, DrSc.

**Braus F. D.: Moderne Bildgebung in der Psychiatrie
Ein Blick ins Gehirn**

Thieme Verlag, Stuttgart-New York, 2004, 118 stran, 71 vyobrazení, 21 tabulek.

Po objasnění lidského genomu je jedním z úkolů vědy o životě probádání mozku. Vývoj přinesl nové techniky, například funkční zobrazovací metody. Kniha vychází ze seminářů postgraduálního školení. Ukazuje psychiatrii jako integrální část klinických neurověd, a to se zvláštním zřetelem k mnoha zobrazovacím metodám. Jejich početnost umožňuje podat přehled, ale jistě ne úplnost.

První kapitola předestírá historický vývoj a aktuální funkci zobrazování v psychiatrii.

Druhá a třetí kapitola přibližují základy modelů neuronálních sítí pro pochopení funkce mozku a psychopatologii.

Těžiště tvoří ve druhé kapitole neuroanatomický příspěvek jednotlivých oblastí mozku pro souhrn mozkových funkcí.

Ve třetí kapitole je zdůrazněna s pomocí zobrazovacích metod role plasticity.

Ve čtvrté kapitole jsou zobrazovací metody stručně předestřeny.

Kapitola 5. a 6. ukazují výsledky výzkumu významných psychických onemocnění. Přitom v 5. kapitole jde především o porozumění patofyziologii a v 6. kapitole problematice léčení duševních onemocnění.

Překonání dualismu ducha a hmoty, prostředí a geny, psychická a organická geneze onemocnění, psychoterapie a psychofarmakoterapie. Psychiatrie, která léčila „nemoc ducha“ se s rozvojem genetických, metabolických, farmakologických znalostí stává stále menším oborem. Měla by být řazena s neurologií, neurochirurgií, neuroradiologií a neuropatologií jako část klinických neurověd. Tady autor předkládá model duševních poruch.

Ještě v roce 1952 převládal názor, že neuropatie nehraje u depresí a schizofrenie roli. Pak to již jednotlivé práce začaly popírat. V šedesátých letech byly zjištěny u dlouhodobě nemocných schizofrenií pneumoencefalografické změny, a to rozšíření liquorových prostorů. Výsledky však vládnoucí názory neovlivnily. Teprve v roce 1974 se prosadila na základě měření krevního průtoku v mozku hypotéza o „hypofrontalitě“, potvrzená novými zobrazovacími metodami. Za magnetickou rezonanci byla udělena v roce 2003 Nobelova cena. Všechno to jsou jen pomocné prostředky k prokázání pravdy.

Zobrazování je neinvazivní metoda. Při vyhodnocování jeho výsledků je třeba vždy brát ohled na individuální kontext. Je to významná plasticita mozku vlivem prostředí. Pro rozvoj psychiatrie jsou důležité tři síly. Je to molekulární biologie a genetika, za druhé experimentální psychopatologie (případně neuropsychopatologie) a za třetí právě zobrazování jako most mezi molekulární biologií a experimentální psycho(pato)logií.

V kapitole věnované neuroanatomii se upozorňuje, že již v průběhu těhotenství je z 200 miliard neuroblastů eliminováno 80–90 miliard. V době kolem porodu je nejvíce vyvinut čichový a akustický aparát.

Pro práci nervového systému je důležité, že každá jednotlivá nervová buňka je skromná a disciplinovaná, motivovaná k vysokému výkonu i kompetenci. Je důležité, že se zapojuje do úkolu neuronu a má jistou zkušenost. Správné buňky jsou na správném místě. Buňky s vadným vývojem jsou vyřazovány. Rozpor s okolím ukazuje, „kam vede cesta“. Komunikace mezi nervovými buňkami je jednoznačná a kontinuální. Každá nervová buňka dosáhne každou jinou po několika přezazovacích stanicích. Vždy dochází k rozhodováním a při chybách v předvídání následuje ihned poučení.

Znovu se potvrdilo, že v pubertě je velká část dosud existujících neuronálních spojů z mozku odstraňována. Poměrně podrobně se popisuje funkce jednotlivých partií mozku. Rozhodně skutečnost neodpovídá dosavadním představám. Výsledné mozkové funkce jsou řízeny velmi jemnou spoluprací řady oblastí. Jinak jsou řízeny nové pohyby, jinak rutinní. Roli hraje součinnost celých sítí. Již tři měsíce staré děti aktivují celý řečový aparát. V celé řadě momentů se ukazuje nepochybná odlišnost mužského a ženského mozku. Dále je prokázána daleko složitější funkce mozečku, thalamu a bazálních ganglií, než se předpokládalo.

Velká pozornost je věnována plasticitě. Stále je otázkou, jak pracuje nervový systém se svými 100 miliardami neuronů a všemi jeho synapsemi. Neuroplasticita je schopnost mozku přizpůsobovat se požadavkům okolí. Roli přitom hraje lokální specializace a globální integrace.

V mozku je dále asi jeden bilion buněk glie. To není jen opěrná tkáň pro neurony, které se opírají o astroglie. Na rozdíl od většiny neuronů se její buňky stále obnovují. Tyto buňky je třeba popisovat diferencovaně: astrocyty, oligodendrocyty a ependymové buňky jsou neuroektodermového původu, mikroglie pochází z mesodermu. Je tu úkol pro obranné funkce a tvorbu myelinu. Astrocyty mají svou vlastní komunikační síť se vztahem k neuronální síti. Jsou původci GABA. Kalium a natrium vytvářejí akční potenciál. Každá z nervových buněk má asi 10 000 synapsí.

Gen BDNF je rozhodující činitel pro neuronální plasticitu. Byl prokázán dialog mezi synapsi a geny, dále význam na jedné straně pro neuroplasticitu a charakteristiku genů vulnerability.

Pojednání přičítá velký význam metodám zobrazení funkce mozku a biochemii. Metody PET, SPECT, fMRI, ECHO-planar-image technika,

MRS – magnetická rezonanční spektroskopie, protonová spektroskopie, DTI – difuzní tenzorové zobrazení. Autor metody přibližuje a seznamuje s vyhlídkami na další možný rozvoj.

Další kapitola ukazuje na některé aktuální aspekty zobrazování v psychiatrii.

Porucha pozornosti s hyperaktivitou je s prevalencí 3–5 % nejčastější psychická porucha v dětském a dorostovém věku. Častější je porucha u chlapců. Objem mozku a objem mozečku jsou redukovány. Defekt je výraznější vpravo prefrontálně, nucleus caudatus je asymetrický ve srovnání s dospělými. Ukazuje to na poruchu fronto-striatální oblasti, zvláště předního cingula a striata. Tato dysfunkce ukazuje na nevyváženost centrálních katecholaminů v noradrenogenním, serotonergním a dopaminergním systému.

Podrobné údaje se týkají schizofrenie. Tady je mnoho výsledků ze srovnávání zobrazovacích metod s klinickým obrazem onemocnění. Změny jsou hlavně ve frontálním a temporálním laloku. Tyto změny jsou různě vyjádřeny, takže asi jde skutečně o „skupinu schizofrenií“. Někteří autoři jsou přesvědčeni o neurodegenerativním procesu, jiní o poruše neuronální plasticity. Jde o poruchu interakce rozličných neuronálních subsystémů, o změny ve fronto-temporálních spojích. Zvláštní roli mají i spoje k thalamu a mozečku.

Afektivní poruchy se nyní již nedělí na endogenní a psychogenní afektivní poruchy. Předpokládá se společný neurobiologický základ. Zvýšená látková výměna orbitofrontálně a snížená v levostranné frontální kůře. Jistá je i angažovanost gyrus cinguli a amygdaly. Komplex hippokampu a amygdaly je důležitý pro vzpomínky s emoční náplní. Jsou-li mozkové areály hyperaktivní, tak jsou i jiné se sníženou funkcí. Rostrální přední cingulum pravděpodobně bdí nad dynamickou rovnováhou. Že se ustupuje od elektrokonvulzivní terapie je chyba. Výrazně pomáhá a nijak neškodí. Dále se probírá vliv psychofarmak.

V případech posttraumatické zátěžové poruchy je přítomen komplex biologických změn. Ještě Charcot a Freud předpokládali intrapsychický, „hysterický“ původ.

Při popisu demencí se věnuje největší pozornost Alzheimerově chorobě. Tady jsou nejzávažnější beta-amyloidové plaky. Genetika obviňuje apolipoprotein, $\Sigma 4$ GEN.

Kniha si neklade za úkol podat vyčerpávající výklad, ale ukazuje na modernizaci psychiatrie.

Psychiatrovi, který pilně sleduje odbornou literaturu, jde o opakování. Domnívám se, že velký význam by četba přinesla klinickým psychologům.

Prof. MUDr. Jan Mečíř, DrSc.

SOMATIZACE A FUNKČNÍ PORUCHY

Karel Chromý, Radkin Honzák a kol.

Publikace překlenuje současnou mezeru v našich znalostech o potřebném léčebném postupu tam, kde se uváděné zdravotní poruchy považují za orgánově nevysvětlené tělesné potíže. Kniha současně nabízí řešení v situacích, kdy zážitek somatogenně podmíněných tělesných změn a pocitů může u disponovaného člověka vést k abnormálnímu jednání, k funkční superpozici a jejímu přetrvávání v bludném kruhu. Autorům – vynikajícím odborníkům v oboru – se podařilo řadu problémů osvětlit, ilustrovat je kazuistikami a dovést lékaře prakticky všech oborů k poznání, že současná medicína nezbytně vyžaduje dobrý psycho-sociální přístup. Kniha je určena všem zdrav. oborům, ale zejména psychiatrům, internistům, praktickým lékařům jak v pre- tak postgraduálním studiu. Recenze: doc. MUDr. J. Baštecký, CSc., MUDr. J. Vojtíšková.

Vydala Grada Publishing v roce 2005, ISBN 80-247-1473-6, kat. č. 1500, B5, brožovaná vazba, 220 str., cena 299 Kč.

Objednávku můžete poslat na adresu: Nakladatelské a tiskové středisko ČLS JEP, Sokolská 31, 120 26 Praha 2, fax: 224 266 226, e-mail: nts@cls.cz